

30 листопада 2016 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. –
Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – С.259-270.

ГЕНДЕРНОЧУТЛИВИЙ ПІДХІД ДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Горбатько А.

Наук. керівн. : д-р пед. наук, проф. **Рассказова О. І.**

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Постановка проблеми. Події останніх років створили об'єктивні підстави для усвідомлення цінності кожної особистості, її ролі у суспільних, а також історичних та політичних змінах у країні. Разом з цим, стала очевидною важливість соціально-психологічної підтримки, соціально-педагогічного супроводу і загального соціального захисту як окремих людей, так і певних соціальних груп у часи суспільних трансформацій. Це все стає новим завданням психолого-педагогічних та соціальних сфер допомоги, які повинні займатись проблемами жертв військового конфлікту та допомагати постраждалим пристосуватись до нових, незвичних життєвих умов і пережити стрес, викликаний військовими подіями.

На сьогоднішній з'явилась гостра необхідність працювати з новою соціальною категорією громадян – вимушеними переселенцями з зони антитерористичних операцій.

Особливо вразливою верствою населення стали сім'ї та діти, котрі були вимушені змінити місце проживання та отримали соціальний статус «переселенці»; жінки та сім'ї, члени яких загинули або були поранені під час воєнних дій, зокрема вдови, які залишилися єдиними годувальницями

у родині. Навіть якщо родина переїхала на нове місце проживання у своєму повному складі, дуже часто, через пережитий стрес, батьки не можуть приділити певну увагу вихованню дитини.

Постановка проблеми. Психологічні, соціально-педагогічні та соціальні проблеми сімей вимушених переселенців мають комплексний характер, основу якого становить важка психологічна травма, котра спричиняє необхідності адаптації особистості до нових умов життя та контактування з іншим, незвичним для них, середовищем на засадах гендерночутливого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, що входять у коло досліджуваної проблеми та забезпечують обґрунтування гендерночутливого підходу до соціально-педагогічного супроводу сімей вимушених переселенців присвячена низка публікацій науковців у галузі педагогіки, психології, медицини та соціальних наук.

Великий внесок у вивчення сутності та видів міграційних переміщень внесли демографи, економісти і фахівці в сфері географії. Велика кількість публікацій присвячено процесу адаптації переселенців і їх інтеграції на новому місці проживання. Гендерночутливий підхід у роботі працівників соціальної сфери розробляється В. Анголенко, О. Белоліпцевою, Ю. Дьоміною, Т. Ісаєвою, Ю. Лисенко, О. Рассказовою, І. Цибуліною та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність досить значної низки наукових публікацій щодо даної проблеми, дослідження вчених були сфокусовані виключно на розробці традиційних підходів до роботи з мігрантами та переселенцями, при чому, більше уваги надавалося соціальному супроводу саме жінок. Досить мало уваги вченими приділено проблемі подолання психосоціальних та інших наслідків стресової ситуації членів родини: як жінок, так і чоловіків, що саме і служить поштовхом для вимушеного переселення, засобами соціальної роботи, зокрема соціально-педагогічного супроводу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні гендерночутливого підходу до здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей вимушених переселенців, оснований на дослідженні гендерних особливостей у

сприйнятті стресових і важких життєвих ситуацій, у профілактиці та подоланні соціальних відхилень як у чоловіків, так і у жінок через роботу з неконструктивними гендерними стереотипами; у вивченні можливостей реалізації за допомогою цього підходу превенції десоціалізації та дезадаптації переселенців у новому середовищі, що викликано розривом звичних і стійких соціальних зв'язків особистості.

Під час проведення педагогічного дослідження використовувалися такі **методи** та інструменти для діагностування: спостереження за поведінкою членів сімей, бесіди, опитувальник, що визначає схильність до розвитку стресу (по Т.А. Немцінову і Тейлору), тест «СР-45» для виявлення вміння пристосовуватися до стресових факторів, рівня депресивності та можливої агресивності особистості; анкетування за авторськими анкетами для сімей вимушених переселенців для гендерної диференціації їхньої соціальної компетентності, емоційного фону, рівня соціалізації та адаптації до нових умов життя; аналіз документації соціальних служб по роботі з людьми даної категорії, проведеним соціально-педагогічним заходам; диференційована бесіда з батьками та дітьми; аналіз документів (вивчення планів та звітів по роботі працівників соціально-психологічної служби тощо).

Вибірка. У дослідженні брали участь 10 сімей вимушених переселенців і їх члени, у віці від 10 до 50 років, серед яких було 12 дітей та підлітків, вік яких складав 10-17 років та 20 дорослих людей, віком від 30 до 50 років. Серед досліджуваних дітей та підлітків – 7 хлопців (60%) та 5 дівчат (40%). Дослідження проводилося у Харківському центрі допомоги біженцям та вимушеним переселенцям, нами виділені основні причини, що ускладнюють адаптацію вимушених мігрантів в Харківській області.

Виклад основного матеріалу. За даними дослідження, що було проведено в Харківському центрі допомоги біженцям та вимушеним переселенцям, нами виділені основні причини, що ускладнюють адаптацію вимушених мігрантів в Харківській області.

Для вивчення та оцінки ціннісно-мотиваційної спрямованості респондентів, ми використовували опитувальник, що визначає схильність до розвитку стресу (по Т.А. Немцінову і Тейлору). 30 % досліджуваних незалежно від статевої приналежності продемонстрували високий рівень

даного показника, для якого характерні високі навички регуляції власної поведінки, контролю своїх емоцій та абстрагування від стресових чинників в умовах важкої або стресової життєвої ситуації; також були визначені чітко сформовані ціннісні та мотиваційні пріоритети щодо вимушеного переселення із зони воєнних дій. 55% респонденток та респондентів продемонстрували середній рівень, який характеризують відсутністю чітких уявлень про сформованість власного життя, спрямованого на збереження свого здоров'я та здоров'я своєї родини або оточуючих людей; опитувані недостатньо контролювали свій емоційний стан та були схильні до стресових впливів. Низький рівень продемонстрували 15% опитуваних, при цьому в респондентів було повністю відсутнє розуміння про своє подальше життя, опитувані практично не контролювали себе, навички правильного контролю своїх емоцій та боротьби із депресивними станами також були майже відсутні. Відзначимо, що ці усереднені дані корелюють з даними гендерного розподілу респондентів. Тобто за схильністю до розвитку стресу немає статистично значущої різниці між респондентками та респондентами, які були вимушено переселені із зони АТО.

Для уточнення необхідності гендерночутливого підходу до здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей вимушених переселенців, було проведено анкетування за авторськими анкетами для сімей вимушених переселенців для гендерної диференціації їхньої соціальної компетентності в оцінці наявних проблем, емоційного фону, рівня соціалізації та адаптації до нових умов життя тощо.

Приблизно кожен шостий респондент був не впевнений в своєму майбутньому і не розумів, які труднощі можуть очікувати його сім'ю в подальшому. Проблеми злочинності, затримки виплати заробітної плати та допомог, екологічна проблема як фактори стримування соціальної адаптації виявилися не достатньо актуальними для Харківської області. При чому, серед жінок найбільш значущими виявилися такі проблеми як соціальна інфраструктура, проблема працевлаштування, житло та майбутнє дітей, а чоловіків цікавили питання нестабільності, затримки заробітної плати, перспектив подальшого розвитку та того ж самого працевлаштування, яка стала пріоритетною разом із майбутнім дітей. Тобто, можна відмітити, що жінки більше піклуються про питання, більш

важливі для усієї сім'ї, в той час як чоловіки замислюються не тільки про благополуччя усіх членів родини, але й про свій власний розвиток.

Таким чином, вивчаючи особливості міграційних процесів, неможливо обійтися без урахування гендерної складової, яку покладено в основу соціальної стратифікації суспільства в цілому, і стратифікації мігруючих груп. Таке ж значення в міграційних процесах має гендерна стереотипізація і гендерночутливий підхід. У цілому, будемо розглядати соціально-педагогічний супровід сімей вимушених переселенців як систему заходів, спрямованих на допомогу і підтримку вимушених переселенців, які зіткнулися з непередбаченими і досить складними життєвими обставинами, які можна характеризувати як стресові фактори і збудники можливих соціально-педагогічних, психологічних і медичних розладів.

Гендерночутливий підхід до соціально-педагогічного супроводу сімей вимушених переселенців при цьому розглянемо як, на нашу думку, єдино правильну методологічну основу роботи не тільки з сім'ями переселенців, а й в принципі в соціальній сфері. З точки зору розвитку методів соціальної роботи з населенням, даний підхід зможе охоплювати конкретні особливості і чинники, які притаманні як чоловікам, так і жінкам, розділяючи їх, що дасть можливість вирішувати проблему поступово і по окремих її частинам, а не вдаватися до гендерні стереотипи, узагальнюючи їх характеристики.

На нашу думку, подальші дослідження порушеної проблематики слід зосередити на питаннях інтеграції гендерного підходу в соціологічні дослідження, що є важливим елементом вибудовування політики гендерної рівності і, відповідно, затвердження її на просторах будь-якої держави, особливо за умови розгортання на її території військового конфлікту.

Література

1. Хазова С. А. Пол, гендер и совладание с трудностями / С. А. Хазова. // Гендерные основания механизмов и профилактики девиантного поведения личности и малых групп в XXI веке: Материалы международного симпозиума, Кострома, 27–28 октября 2005 г. / Отв. ред.

Н.П. Фетискин, А.Л. Журавлев. – М. – Кострома: КГУ им. Н .А. Некрасова, 2005. – С. 393–395

2. Гендерночутливий підхід у роботі з вразливими верствами населення у соціально-правовій сфері: навч.-метод. посіб. / Упор. Анголенко В. В., Белоліпцева О.В, Грошова О. В. та ін.; за заг. ред. Т. В. Отрошко. – Х. : ХГПА, 2017. – 78 с.

ГЕНДЕРМЕЙНСТРИМІНГ У МІСТОПЛАНУВАННІ (НА ПРИКЛАДІ ARCHOUSE ХНУМГ ІМ. О.М.БЕКЕТОВА)

Груздова М. М., Колєснікова Т. М.

Наук. керівн. : канд. філос. наук, доц. **Фесенко Г. Г**
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова

Відповідно до концепції сталого розвитку міст, архітектурне середовище має бути таким, щоб забезпечувати комфортне буття усіх містян із дотриманням принципів просторової справедливості [1]. У зв'язку з цим виникають й гендерні дискусії про облаштування «життєвих просторів», з точки зору можливостей реалізації «прав на місто» мешканцями та мешканками. Зокрема, мова йде про дотримання принципів гендерної рівності у створюваних міських локаціях [2-3]. У фокусі уваги дослідників перебувають суттєві для розуміння гендерного простору міст аспекти, передусім, – це форми фемінної/маскуліної суб'єктності в сучасному мегаполісі, тенденції їх розвитку.

На теперішній час залишається недостатньо дослідженим питання представлення різноманітного просторового досвіду жінок і чоловіків у місті. Мова йде про простір локації, про розуміння міста через способи присутності у місті. До тепер залишаються невирішеними питання комплексу гендерно чутливих засобів в архітектурі.

Метою даного дослідження є гендерний аналіз урбан-простору міської локації Харкова (архітектурно-художніх майстерень Archouse ХНУМГ ім. О.М.Бекетова). Для досягнення поставленої мети пропонується розв'язати наступні **завдання**: по-перше, окреслити можливі «координати мобільності» студентства по маршруту навколо Archouse; по-